

Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи

Штефан Л.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

Ільніцька Н.П.

магістрант
кафедри фінансів і кредиту
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

У статті досліджено основні підходи до оцінювання фінансової безпеки банків і банківської системи, а також виявлено основні недоліки цих підходів, зокрема відсутність системності, низька значущість і прогнозованість показників, високий рівень спорідненості та тотожності. На основі проведеного аналізу розроблено систему вибору показників оцінки фінансової безпеки банків та банківської системи. Виходячи з аналізу причин виникнення кризових явищ у економіці, виокремлено нові показники оцінки рівня фінансової безпеки вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: фінансова безпека банків, фінансова безпека банківської системи, безпека банківської діяльності, показники фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки.

Штефан Л.Б., Ільніцька Н.П. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ УНИВЕРСАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКА И БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

В статье исследованы основные подходы к оценке финансовой безопасности банков и банковской системы, а также выявлены основные недостатки этих подходов, в частности отсутствие системности, низкая значимость и прогнозируемость показателей, высокий уровень родства и тождественности. На основе проведенного анализа разработана система выбора показателей оценки финансовой безопасности банков и банковской системы. Исходя из анализа причин возникновения кризисных явлений в экономике, выделены новые показатели оценки уровня финансовой безопасности отечественной банковской системы.

Ключевые слова: финансовая безопасность банков, финансовая безопасность банковской системы, безопасность банковской деятельности, показатели финансовой безопасности, индикаторы финансовой безопасности.

Shtefan L.B., Ilnitska N.P. PROBLEMS OF FORMATION OF THE UNIVERSAL SYSTEM OF ESTIMATION OF THE FINANCIAL SECURITY OF THE BANK AND THE BANKING SYSTEM

The main approaches to the assessment of the financial security of banks and the banking system have been explored and the main shortcomings of these approaches have been identified, in particular lack of systematic, low significance and predictability of indicators, high level of kinship and identity. Based on the analysis, a system for selecting indicators for assessing the financial security of banks and the banking system was developed. Based on the analysis of the causes of the emergence of crisis phenomena in the economy, new indicators for assessing the level of financial security of the domestic banking system are highlighted.

Keywords: financial security of banks, financial security of the banking system, security of banking activities, financial security indicators, financial security indicators.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Тенденції розвитку економіки України та військовий конфлікт з Російською Федерацією мають негативний вплив на вітчизняну банківську систему, що супроводжується відтоком вкладів населення, зростанням простроченої заборгованості, девальваційними та інфляційними тенденціями, банкрутством

контрагентів банків і самих банків. Погіршення внаслідок цього економічної безпеки держави призводить до суттєвого підриву фінансової безпеки як окремих комерційних банків, так і всієї банківської системи, що вимагає пошуку більш досконалих напрямів управління фінансовою безпекою як окремого банку, так і банківської системи загалом. У цьому кон-

тексті актуальності набуває питання саме оцінювання фінансової безпеки банків та банківської системи загалом як однієї із головних складових економічної безпеки нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінювання рівня фінансової безпеки банків і банківської системи у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі є недостатньо висвітленою, оскільки не має єдиного вектора підходів до розгляду безпеки банківської діяльності та основних її складових. У більшості наукових праць [2; 3; 5; 8; 10; 11; 13] увага приділяється аналізу більш широкої економічної категорії, а саме економічної безпеки банку чи банківської системи загалом. Однак, на наш погляд, з огляду на фундаментальні характеристики банків як фінансових посередників і фінансових підприємств, головною метою яких є отримання прибутку, основною опорою безпеки банку має бути саме фінансова, а не економічна безпека. Економічна безпека як економічна категорія та науковий термін більш доцільно вживати для аналізу безпеки підприємств, оскільки вони є складовими економічної системи та не входять до інших централізованих підсистем або не формують їх, як це відбувається у фінансовому секторі, де фінансова система є підсистемою економічної системи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, на наш погляд, напрацювань в цьому напрямі недостатньо, тому подальші наукові пошуки у сфері безпеки банків мають зводитися до аналізу саме фінансової безпеки банківської діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження підходів до оцінювання фінансової безпеки банків та банківської системи загалом, а також формування практичних рекомендацій щодо їх удосконалення, виходячи з наслідків кризових явищ в економіці та гібридної війни в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз доводить, що в економічній літературі немає єдиного підходу до оцінювання безпеки банків, натомість більшість цих підходів зводиться до оцінки економічної безпеки банківської діяльності. Однак, аналізуючи наявні підходи до оцінки рівня економічної та фінансової безпеки банків і банківської системи, варто зауважити, що вони є досить подібними та часто включають в себе одні й ті ж самі показники, оскільки на етапі аналізу поняття економічної та фінансової безпеки банків є надто розмитими. Передусім така ситуація виникає тому, що майже усі кількісні

показники діяльності банків мають фінансову складову, оскільки банк є фінансовим підприємством, робота якого ґрунтується на операціях фінансового характеру з грошовими коштами.

Визначення проблем і недоліків в цих підходах щодо оцінювання фінансової безпеки банків і банківської системи загалом потребує групування цих підходів за певними групами. Серед таких груп, виходячи з аналізу широкого кола економічної літератури, варто виділити такі:

1) підходи, що ґрунтуються на використанні економічних нормативів як основних критеріїв оцінювання фінансової безпеки банків;

2) підходи, що базуються на аналізі коефіцієнтів та фінансових показників діяльності банків;

3) підходи, які використовують економіко-математичне моделювання;

4) підходи, які використовують методи експертних оцінок.

Проаналізувавши різні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків і банківської системи, ми можемо зробити висновок, що більшість науковців використовує підходи, які ґрунтуються на використанні коефіцієнтів і показників. Причому варто також зазначити, що всі підходи, окрім експертного оцінювання, є взаємопов'язаними з методом фінансових показників та коефіцієнтів, оскільки оцінка ризиків банків і математичні моделі ґрунтуються на цих показниках.

Якщо проаналізувати підходи, які ґрунтуються на економічних нормативах діяльності банків і банківської системи, то його не варто приймати до уваги, оскільки, як показує практика, такий метод не може відобразити реальний стан справ у банківській системі. Це пов'язано з тим, що економічні нормативи діяльності банків побудовані для ідеального банку та не можуть об'єктивно відобразити рівень фінансової безпеки банків, а також їх фінансову стійкість, враховуючи те, скільки останнім часом було визнано неплатоспроможних банків, хоча всі вони виконували економічні нормативи центрального банку. Тому ми вважаємо, що для оцінки рівня фінансової безпеки як окремого комерційного банку, так і банківської системи загалом варто використовувати відносні показники, які є більш гнучкими, ніж економічні нормативи.

Тому в цьому випадку універсальним підходом до оцінювання рівня фінансової безпеки є підходи, які ґрунтуються на коефіцієнтах, що відображають фінансові аспекти

діяльності банку. Кількість таких коефіцієнтів може бути досить різноманітною, оскільки кожен дослідник буде ставити перед собою різні кінцеві завдання (табл. 1).

Проаналізувавши різноманітні методи оцінювання фінансової, економічної та загальної безпеки банків і банківської системи загалом, можемо сказати, що заслуговує на увагу підхід Н.М. Наточеської [6, с. 84], яка запропонувала методику оцінки «стратегічної фінансової безпеки комерційних банків». Ця методика ґрунтується на індикаторах внутрішньої, зовнішньої та міжнародної фінансової безпеки комерційних банків, а також включає в себе визначення стадій фінансової безпеки

комерційних банків, такі як стабільна, нестабільна, загрозлива, критична, катастрофічна.

Однак ми не зовсім погоджуємося з переліком коефіцієнтів оцінки фінансової безпеки, які, на наш погляд, не охоплюють усіх загроз фінансової безпеки банку. Так, запропоновані в методиці коефіцієнти не враховують коефіцієнтів кредитного ризику на національному рівні (що включає в себе прострочену заборгованість, якість кредитного портфеля, обсяг сформованих резервів за кредитними ризиками), обсяг зовнішнього боргу банків (який відображає залежність банківської системи від зовнішнього ринку), коефіцієнт готівкових коштів або частки готівки в грошовій масі (дає

Таблиця 1

Показники оцінювання рівня фінансової безпеки комерційного банку і банківської системи [3; 4; 6; 9; 12]

Показники для оцінки фінансової безпеки банку	Показники для оцінки фінансової безпеки банківської системи
1) Динаміка показників ROA, ROE, %	1) Достатність капіталу, %
2) Якість активів банку	2) Якість активів банківської системи
3) Рівень проблемних кредитів, %	3) Рівень проблемних кредитів, %
4) Стабільність ресурсної бази	4) Стабільність ресурсної бази
5) Коефіцієнти кредитних ризиків, %	5) Динаміка показників економічної ефективності та рентабельності (ROA, ROE), %
6) Відхилення від нормативів ліквідності	6) Коефіцієнт неплатоспроможних банків, %
7) Плинність кадрів	7) Обсяг ВВП на одну особу
8) Норматив використання власного капіталу банків для придбання акцій юридичних осіб, %	8) Частка присутності іноземних банків в банківській системі
9) Коефіцієнт фондування в національній та іноземній валюті	9) Коефіцієнт доларизації, %
10) Ефективність роботи з процентними коштами	10) Коефіцієнт монетизації економіки, %
11) Ефективність комісійної діяльності	11) Обсяг готівкових коштів до ВВП, %
12) Прибуток на одного співробітника	12) Обсяг ВВП на одну особу
13) Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	13) Обсяг інвестицій
14) Загальна валютна позиція	14) Обсяг боргу
15) Платіжна позиція банку	15) Нормативи обов'язкового резервування, %
16) Частка коштів клієнтів, виражених в іноземній валюті, у всіх залучених коштах, %	16) Випереджувальні темпи росту M2 над ВВП, %
17) Пріоритетність напрямів використання капіталу	17) Розподіл кредитів за галузями
18) Можливості використання внутрішніх резервів банку	18) Зміна ставок на національному та міжнародному міжбанківському валютному ринку
19) Вартість банківських кредитів	19) Дефіцит бюджету
20) Рівень процентної маржі, %	20) Фондовий ризик національного та міжнародного ринку
21) Показники фінансової стійкості, а саме капітал, ліквідність, кредитні ризики, валютні ризики, ризики контрагентів, рентабельність, прибуток	21) Обсяг рефінансування комерційних банків НБУ
	22) Динаміка кредитно-дефолтного свопу

змогу визначити рівень грошової маси, яка обслуговує тіньові потоки капіталів), обсяг готівкової іноземної валюти в готівковому грошовому обігу (дає змогу визначити обсяг непідконтрольної банківській системі грошової маси та спрогнозувати обсяги попиту на банківські депозити), окрім цього, не відображено динаміку ВВП, яка може бути одним з показників оцінки рівня ділової активності в країні. Тому ми вважаємо, що ця методика дасть змогу отримати адекватну оцінку фінансової безпеки окремого комерційного банку, проте не дасть змогу отримати повну оцінку фінансової безпеки банківської системи.

Окрім цього, існує ще один підхід до оцінювання економічної безпеки банків, запропонований В.І. Франчук та С.І. Мельник [13, с. 56], в частині побудови шкали оцінки рівня економічної безпеки банку шляхом застосування формули «золотого поділу», яка дала змогу побудувати таку градацію економічної безпеки банку: недостатній, критичний, достатній, оптимальний. Однак не зовсім зрозумілими є мотиви використання показників оцінки рівня безпеки банку, зокрема таких, як максимальна «безпечна» сума кредитування, можливість використання внутрішньобанківських резервів, дохідність активів, частка дохідних активів, кількість дохідних активів на 1 грн. платних активів і величина дохідних активів на 1 грн. власного капіталу. Більшість показників активів характеризують рентабельність активів банку, а тому є тотожними та взаємодоповнюючими, що додає надмірної ваги активам у формулі розрахунку коефіцієнтів, а це робить результати моделі більш залежними від активів, ніж від інших компонентів банківської діяльності.

Не менш цікавим підходом до оцінки фінансової безпеки банків є підхід, що ґрунтується на бальній оцінці з інтегральним значенням у 130 балів, запропонований колективом авторів монографії «Фінансова безпека підприємств і банківських установ» за редакцією А.О. Єпіфанова [4]. Основою такого підходу є визначення певного набору показників фінансової безпеки банків і сірих зон показників, які дають змогу охарактеризувати те значення показника, за якого складно однозначно оцінити показник. За результатами дослідження автори побудували шкалу фінансової безпеки банків, яка включає в себе такі три рівні: критичний (менше 80 балів), недостатній (80–110 балів), достатній (110–130 балів). Математична модель дає змогу оцінити рівень фінансової безпеки банку, однак, на наш погляд, перелік показників, використаних у

побудові цієї моделі, недостатньо враховує валютні ризики, які можуть виникнути в умовах паніки на валютному ринку, оскільки загальна валютна позиція дає змогу оцінити валютний ризик банку, пов'язаний з поточними платежами і конверсійними операціями, а також міжнародною діяльністю. На наш погляд, у цьому контексті більш інформативними і впливовими показниками були б показники доларизації кредитів і депозитів банку, оскільки в умовах фінансової кризи та суттєвої девальвації гривні зростає ризик відтоку вкладів в іноземній валюті, що вимагає від банку більше втрат для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку. Крім того, в умовах девальвації банки змушені здійснювати переоцінку резервів за кредитними операціями, а якщо коефіцієнт доларизації кредитного портфеля банку становить близько 50%, то резерви суттєво зростуть, що призведе до втрати прибутковості, рентабельності, зниження ефективності діяльності тощо. Аналогічними за змістом є підходи З.О. Васильченко, І.В. Васильченко [11] та Н.С. Різник [12].

Підходи Е.А. Андрєєвої [3], Г.Ю. Хачатуряна [8], В.І. Гайдука [1], О.І. Барановського [9] ґрунтуються на виокремленні та обґрунтуванні певної кількості індикаторів, які відображають стан безпеки банківської діяльності без побудови економіко-математичних моделей.

Підхід П.В. Калаура ґрунтується на групуванні показників фінансової безпеки за ступенями ризиків (достатність капіталу, кредитний ризик, доходи/прибутковість, ліквідність, валютний ризик [7, с. 28]), а самі показники ґрунтуються на економічних нормативах діяльності банків Республіки Білорусії.

Ще один підхід до оцінки економічної безпеки банків запропонований О.М. Штаєр та О.М. Колодієвим [5, с. 70] та базується на основі розрахунку таксономічних показників ліквідності, ділової активності, ефективності управління та достатності капіталу банків України, а також кластерному аналізу, який дав змогу авторам ранжувати банківські установи за ступенем економічної безпеки. Недоліком цього підходу, на нашу думку, є недостатня кількість показників, що відображають економічну безпеку (зокрема, фінансову безпеку) банків, адже незрозуміло, що авторами враховується і показник ефективності управління (цей показник може відображати як кількісну, так і якісну складову управління, яку неможливо математично виразити), проте не враховуються фінансові показники, які відображають валютні ризики.

Поряд з кількісними методами оцінки рівня фінансової безпеки банків і банківської системи варто відзначити підходи до оцінки якісних показників фінансової безпеки, зокрема методи експертних оцінок, які ґрунтуються на анкетуванні банківських експертів. Такий метод оцінювання фінансової безпеки банків і банківських установ, на нашу думку, може бути лише доповненням до розглянутих вище кількісних методів, оскільки за такого оцінювання буде існувати суб'єктивний фактор експертів [4].

Аналізуючи показники оцінки рівня безпеки банківської діяльності, можна зробити висновок, що сьогодні існує проблема не тільки вибору необхідної кількості таких показників для оптимального аналізу фінансової безпеки банківської системи, але й проблема визначення найвпливовіших показників на фінансову безпеку банків, а отже, необхідно є розробка певної системи відбору таких показників.

На нашу думку, вибір показників для оцінювання рівня фінансової безпеки банків і банківської системи необхідно здійснювати за принципами вимірності, прогнозованості та значущості.

Сутність принципу вимірності полягає в тому, що пропонований показник діяльності банків або функціонування банківської системи має бути вимірним, тобто мати конкретне кількісне значення в абсолютному чи відносному значенні. Окрім цього, цифрові дані для обчислення значення цього показника мають бути доступними для дослідника.

Принцип прогнозованості передбачає змогу прогнозування майбутньої динаміки того чи іншого показника, оскільки однією з основних вимог до управління тим чи іншим процесом є його прогнозованість.

Сутність принципу значущості полягає в тому, що показник має бути значущим для діяльності банків і мати вагомий вплив на кількісні параметри його діяльності і фінансову безпеку банку загалом.

Щодо вибору самих показників, то, на наш погляд, необхідно враховувати досвід кризових явищ економіки України та зовнішні загрози, які стоять перед вітчизняною економікою, зокрема загроза гібридної війни, яка включає в себе не тільки військові дії, але й підлив фінансової безпеки держави за рахунок присутності іноземного банківського капіталу.

Виходячи з цих позицій, на наш погляд, можна сказати, що серед показників, які характеризують стан фінансової безпеки

комерційних банків, варто виокремити ті показники, які відображають його фінансову стійкість, зокрема адекватність регулятивного капіталу, показник базових ліквідних активів (включає активи з кінцевим строком погашення до 31 дня) і широкий показник ліквідності (включає активи з кінцевим строком погашення до 1 року), показники простроченої заборгованості та обсяг відрахування в резерви за активними операціями, показники доларизації кредитів і депозитів, показники ефективності банківської діяльності (ROA, ROE), показники прибутковості.

Як показує практика, вагомий вплив на фінансову безпеку вітчизняних банків має ризик контрагента, який включає в себе як інсайдерів, так і інші комерційні банки, оскільки в умовах кризи погіршення ситуації з ліквідністю будь-кого з них призведе до миттєвого погіршення фінансової безпеки комерційного банку.

Наступною групою показників, за допомогою яких можна оцінити рівень фінансової безпеки комерційних банків, є показники, що відображають вплив зовнішніх факторів на діяльність комерційних банків, тобто тих факторів, на які комерційні банки не мають прямого впливу, зокрема монетарні індикатори (облікова ставка, норма обов'язкового резервування, ставка за операціями на відкритому ринку) можуть мати негативний вплив на фінансову безпеку банків у разі низької незалежності центрального банку; валютний курс (девальвація якого впливає на рівень довіри до банків, а також призводить до суттєвих втрат внаслідок курсових переоцінок і до росту простроченої заборгованості); інфляція (зростання інфляції призводить до зниження реальних заробітних плат і породжує попит на іноземну валюту, а також знижує кредитоспроможність позичальників і купівельну спроможність населення загалом); динаміка ВВП відображає ділову активність та економічне зростання країни, що впливає на динаміку ресурсної бази банків та їх кредитно-інвестиційний портфель.

Щодо вибору показників оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи загалом, то більшість показників є аналогічними до показників оцінки фінансової безпеки комерційних банків, однак значення самих показників обчислюється загалом по системі. Проте, враховуючи досвід кризових явищ в Україні та гібридної війни з Росією, на наш погляд, варто виокремити чотири показники, які мають суттєвий вплив на фінансову без-

пеку вітчизняної банківської системи. Одним з головних таких показників є концентрація капіталу банківської системи в іноземних банках, зокрема в державних банках Російської Федерації, адже концентрація капіталу в банках країни-агресора дає їй змогу здійснювати підлив фінансової безпеки вітчизняної банківської системи шляхом збільшення попиту на іноземну валюту, а також шляхом шантажу в контексті впливу на рішення монетарної влади нашої держави.

Крім того, вагоме місце серед показників, що мають вплив на фінансову безпеку банківської системи України, займають показники частки готівки у грошовій масі та частки іноземної готівки в грошовому обігу, що дає змогу оцінити можливості відтоку депозитів з банків, можливості збільшення попиту на іноземну валюту, а також визначити обсяг грошової маси, яка незадіяна банками для розвитку вітчизняної економіки і підтримки своєї ліквідності.

Останнім показником, який, на наш погляд, є корисним для оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України є динаміка кредитно-дефолтного свопу, що відображає ризиковість української економіки, а отже, дає змогу оцінити ризики відтоку капіталу з вітчизняної банківської системи.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, ми можемо підсумувати, що в економічній літературі не існує комплексного підходу до оцінювання фінансової безпеки банків і банківської системи, оскільки немає єдиного

підходу до визначення структури понять безпеки банку загалом. Всі наявні підходи до оцінювання фінансової безпеки банківської діяльності здебільшого спрямовані на мікроекономічний рівень. На жаль, у всіх цих підходів є відповідні недоліки, а саме відсутність системності, низька значущість і прогнозованість показників, високий рівень спорідненості та тотожності тощо. Тому як напрями удосконалення підходів до оцінки фінансової безпеки банків і банківської системи пропонуємо систему показників оцінки фінансової безпеки, яка ґрунтується на принципах вимірності, значущості та прогнозованості, а також охоплює показники, які відображають основні напрями діяльності банку і банківської системи, а також вплив зовнішніх факторів на фінансову безпеку банків. Особливе значення в цій системі показників відведено показнику концентрації капіталу іноземних банків. Запропонована система, на наш погляд, є корисною з тих міркувань, що від вибору показників оцінки фінансової безпеки банків і банківської системи залежить ефективність такої оцінки, яка може бути побудована за принципами таксономічних показників, золотого поділу, побудови інтегрального показника тощо.

Подальших наукових досліджень потребують підходи до побудови економіко-математичних моделей інтегральних показників фінансової безпеки банківської системи України на основі запропонованих нами показників і системи їх відбору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Финансовая безопасность коммерческих банков: критерии и индикаторы / [В.И. Гайдук, А.Л. Вороков, Н.В. Гайдук] // Научный журнал КубГАУ. – 2015. – № 114 (10). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2015/10/pdf/06.pdf>.
2. Крупка І.М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / І.М. Крупка // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. – С. 168–175.
3. Андреева Е.А. Обеспечение экономической безопасности российского многофилиального банка с иностранным участием : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Е.А. Андреева. – М., 2014. – 184 с.
4. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : [монографія] / [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбродський та ін.] ; за заг. ред. А.О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2009. – 295 с.
5. Штаєр О.М. Формування універсальної системи оцінки економічної безпеки банку / О.М. Штаєр, О.М. Колодізєв // Проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 67–75.
6. Наточеева Н.Н. Методология обеспечения стратегической финансовой безопасности коммерческих банков / Н.Н. Наточеева // Экономика. Налоги. Право. – 2011. – № 4. – С. 79–88.
7. Каллаур П.В. Система обеспечения устойчивости банковского сектора Республики Беларусь / П.В. Каллаур // Деньги и кредит. – 2008. – № 6. – С. 23–29.
8. Хачатурян Г.Ю. Институциональные основы обеспечения экономической безопасности банковской системы Российской Федерации в современных условиях : автореф. дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / Г.Ю. Хачатурян. – Москва, 2010. – 27 с.

9. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–25.
10. Штефан Л.Б. Сучасні методичні підходи до вдосконалення стрес-тестування банків / Л.Б. Штефан // Економіка та держав. – 2015. – № 4. – С. 87–90.
11. Васильченко З.О. Теоретична концепція оцінки економічної безпеки банку / З.О. Васильченко, І.В. Васильченко // Банківська справа. – 2006. – № 4. – С. 36–45.
12. Різник Н.С. Теоретичні підходи до побудови методики діагностики фінансової безпеки банку / Н.С. Різник // Фінансова система України : зб. наук. пр. – Вип. 10. – Ч. 3. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2008. – С. 195–201.
13. Франчук В.І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку / В.І. Франчук, С.І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2012. – № 1. – С. 48–58.